

Ester Weihe Jacobsen granskar psoriasis:

Ein trupul sjúka at liva við

Ester hevur skrásett og kannað flestallar psoriasis sjúklingar í Føroyum. Fleiri, ið eru hart rakt, kenna seg hjálparleys, tí so lítil hjálp er at fáa

Ester veit betri enn tey flestu, hvussu tað er at dragast við eina kroniska sjúku, sum ávirkar gerandisdagin. Hon hevur sjálv Morbus Crohn, ið er ein ring tarm-brunastjúka. Meðan hon las til lækna í Keypmannahavn, var hon eitt tíðarskeið so sjúk, at hon mátti fáa stomi.

- Psoriasis er eins og Morbus Crohn ein sonevnd autoimmun sjúka, har kroppurin loypur á seg sjálvan og gevur eina brunastøðu. Hesar sjúkur eru ógvuliga fløktar og truplar at viðgera, og tær hava ofta stórar avleiðingar fyri lívs-góðskuna hjá fólki, sigur Ester.

Ester var liðug við útbúgving sína sum lækni fyri hálvum øðrum ári síðani og hevur nú fingið stuðul úr Granskingargrunninum til at fara undir eina ph.d. verkætlan um psoriasis í Føroyum.

Áhugin hjá henni fyri at granska autoimmun sjúku kveiktist, meðan hon sjálv var illa sjúk.

- Tað er trupult at finna heilivág, sum virkar, uttan at hann samstundis brýtur niður immunverjuna og gevur aðrar sjúkur. Tí er tað sera umráðandi, at granskað verður í nýggjum sløgum av heilivági, sum til dømis lívfrøðiligum heilivági, sigur hon.

Ester hevur tað gott í dag og klárar seg uttan heilivág. Hennara royndir við at liva við eini autoimmunari sjúku gera, at hon í ávísan mun kennir teir trupulleikar, ið psoriasis sjúklingar kunnu hava.

- Psoriasis og Morbus Crohn hava eisini tað í felag, at sjúku-eyðkennini kunnu vera rættiliga ótespiligt og virka ræðandi fyri onnur. Tað kann til dømis vera sera avbjóðandi fyri ein psoriasis sjúkling at mæta fólki, ið aftra seg við at taka í hondina á honum, sigur hon.

Kannað 711 sjúklingar

Áhugin hjá Ester fyri psoriasis byrjaði eitt sindur av tilvild. Á einum fundi fyri føroysk læknalesandi, sum Landssjúkrahúsið skipaði fyri, spurdi sjúkrahústjórin, um nakar hevði áhuga fyri at gjøgnumganga arkivið hjá Høgna Debes Joensen, sum virkaði sum húðlækni í Føroyum frá 70unum fram til 90ini.

Ester bjóðaði seg fram til at gera hetta arbeiði og fekk eitt granskingarár í Føroyum, ið millum annað skuldi brúkast til at skráseta allar psoriasis tilburðir.

Hon gjøgnumgekk bæði tað hondskrivaða arkivið hjá Høgna

Debes Joensen og allar tær journalir, ið vóru komnar afturat síðani. 877 fólki, ið høvdu fingið staðfest psoriasis, vórðu boðin til kanningar. Hjá 711 varð sjúkan staðfest aftur við kliniskari kanning.

- Tað var eitt risastórt arbeiði bæði at finna og kanna øll hesi fólkin. Eg brúkti ein hálván tíma til at kanna hvønn einstakan. Tey svaraðu eini rúgvu av spurningum um sjúkuna, kost og lívsfórslu annars. Síðani vórðu tey vígaði og mátaði, og blóðroyndir vórðu tiknar. Eg gjørdi eisini eina nágreiniliga meting av, hvussu álvarslig sjúkan var hjá hvørjum einstøkum, sigur Ester.

Nógv sløg av psoriasis eru, og tað kann vera ógvuliga ymiskt, hvussu ring sjúkan er.

- Summi hava bert eitt sindur av turrari húð á einum alboga, meðan onnur kunnu hava reytt brunafongt útbrot við tjúkkum stearinlíknandi flusi um allan kroppin. Tey kunnu vera illa plágaði av skriða, og nøkur fáa eisini psoriasis-gikt, sum er ógvuliga pínufult og oyðileggur liðini, greiðir Ester frá.

Sjúkan hevur ógvislig árin á tilveruna hjá teimum, ið eru hart rakt.

- Fleiri hava sagt mær frá, hvussu ótespiligt og strævið tað er, at songin er full av blóðplettum og flusi hvønn morgun, tá tey vakna. Tey kunnu heldur ikki standa í einum køki og gera mat, tí tey missa flus av húðini alla tíðina, og tey aftra seg við at rætta hondina fram, tí tey fæla, at fólk vamlast við tey, sigur Ester.

Psoriasis verður millum annað viðgjørt við hormon-salvu, sum ikki kann brúkast leingi, tí hon slítur uppá húðina. Eisini verða psoriasis sjúklingar sendir til sólvíðgerð í øðrum londum, sum virkar væl, men bert eina tíð.

- Tey, ið eru ringast fyri, fæla seg rættiliga hjálparleys, tí viðgerðin er drúgv, tíðarkrevjandi og ikki altíð so effektiv. Nøkur geva bara upp og hava so ein stóran loynidóm undir klæðunum, sum tey skulu liva við, sigur hon.

Arvur og umhvørvi

Ph.d. verkætlanin hjá Ester skal byggja á tað arbeiðið, hon longu hevur gjørt. Hon hevur fingið samstarv við granskarar á donskum sjúkrahúsum, sum hava hollar royndir og stóran áhuga fyri at granska psoriasis.

- Vit kenna enn ikki rættiliga orsakarinar til psoriasis, og stórar

vísindaligur áhugi er tí fyri gransking í hesi sjúkuni, sigur hon.

Fleiri kanningar hava víst, at fleiri orsøkir eru til, at fólk fáa psoriasis. Arvur hevur stóran týðning, men eisini umhvørvi hevur ávirkan á, um sjúkan brýtur út.

Roknað verður við aðrastaðni, at umleið 3 prosent av fólkinum hava psoriasis. Ester fer nú at kortleggja og greina útbreiðsluna og orsøkirnar til psoriasis í Føroyum.

- Eg vænti í øllum føri ikki, at færri tilburðir eru í Føroyum. Fleiri arvaligar sjúkur eru meira vanligar í Føroyum enn aðrastaðni, tí føroyingar eru so nær skyldir. Vit hava stóran tittleika av øðrum autoimmunum sjúkum í Føroyum, og tað er væl hugsandi, at hetta eisini er galdandi fyri psoriasis, sigur hon.

Blóðroyndirnar frá teimum 711 sjúklingunum, ið Ester hevur kannað, eru í ferð við at verða uppreinsaðar, so ílegurnar kunnu kannast.

- Autoimmun sjúkur sum psoriasis kunnu ikki ávísast við at finna eitt brek á eini ávísari ílegu. Men vit vita um fleiri ílegur, sum hava samband við hesar sjúkur, og um fleiri teirra hava brek, eru størri sannlíkindi fyri, at persónurin hevur sjúkuna. Tað vísir seg eisini, at ein persónur, sum hevur eina autoimmuna sjúku, ofta hevur eina aðra eisini, sigur hon.

Føroyar eru serliga væl egnaðar at gera kanningar av arvaligum sjúkum, tí føroyingar hava livað avbyrgdir í øldir og eru nær skyldir. Allir føroyingar stava frá umleið 2000 fólki, sum yvirlivdu svartadeyða í 1400-talinum. Síðani er fólkatalið vaksið til 48.000, uttan at nakað serligt er komið afturat uttaneftir.

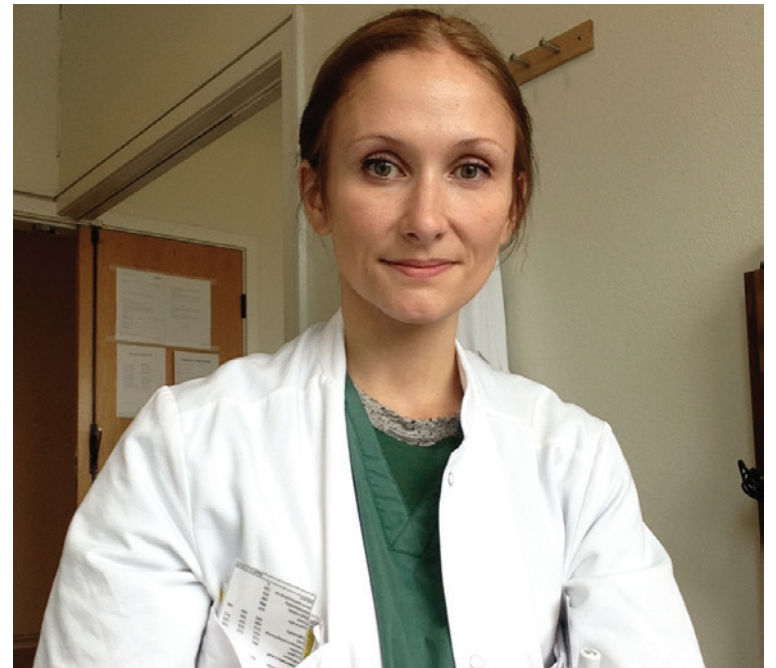
Ættarskráin hjá Ílegusavninum yvir allar føroyingar seinastu 300 árinu gevur góðar móguleikar fyri at finna fram til, hvussu psoriasis hevur spjatt seg.

- Við at plotta tey inn, sum hava psoriasis, kunnu vit siggja, um tey eru meira í ætt við hvønn annan enn onnur. Og tað gevur okkum eisini móguleika fyri at finna familjur, har fleiri hava psoriasis, sum vit so kunnu kanna ílegurnar hjá, sigur Ester.

Ein danskur húðlækni, Gunnar Lomholt, gjørdi eisini eina umfatandi kanning av psoriasis í Føroyum í 1950unum, sum gevur góðar móguleikar at granska, hvussu psoriasis arvast. Hann gekk hús úr húsi í Eysturoynni og Norðoyggjum og kannaði tilsamans 2341 húski fyri psoriasis.

Umframt ílegur og arv fer Ester eisini at kanna viðurskipti í umhvørvinum ella lívsfórsluni hjá psoriasis-sjúklingum, ið kunnu hava útloyst sjúkuna.

- Ofta er tað eitt samanspæl

FAKTA

Ester Weihe Jacobsen

Fødd 1984

Útbúgving: M.Sc. í medisini frá Københavns Universitet 2014

Ph.d. verkætlan: Psoriasis - fenotypur og genotypur – hjá føroyingum – kanning av føroyska fólkinum

Stuðul úr Granskingargrunninum: kr. 1.000.000

Hvat er psoriasis?

Psoriasis er ein húðsjúka, ið rakar umleið 3 prosent av fólkinum. Sjúkueyðkenni eru reyð brunafongd húð við tjúkkum flusi, ið kann vera um allan kroppin. Umleið 10 prosent av teimum, ið hava psoriasis, fáa eisini psoriasisgikt, sum er bruni í liðunum. Orsøkin til sjúkuna er enn ókend, men hildið verður, at sjúkan í flestu førum er arvalig. Psoriasis er ein arvalig sjúka, men hildið verður, at eisini umhvørvi hevur ávirkan á, hvør fær sjúkuna. Psoriasis kann í flestu førum ikki grøðast, men haldast niðri við ymiskari viðgerð, sum tó ofta hevur ógvislig hjáárin.

millum ílegur og umhvørvi, ið ger, at sjúkan brýtur út. Nógv bendir til dømis á, at ein hálsbruni við streptokokkum kann seta psoriasis í gongd. Tað kann eisini vera yvirvekt ella alkohalnýtsla ella aðrar sjúkur sum sukursjúku, ið gera, at ein fær psoriasis, sigur hon

Lívfrøðiligur heilivágur

Ester vónar, at verkætlanin hjá henni fer at geva størri vitan um psoriasis, sum kann koma sjúklingum til góðar.

- Granskarar skulu vera hepnir, um tað, teir finna fram til, førir til eitt ítøkiligt úrslit sum til dømis ein nýggjan heilivág. Men vit hava góðar móguleikar í Føroyum fyri at geva eitt virðismikið íkast til granskingina, sum kann gera sítt til, at ein heilivágur verður funnin, sum rakar rætt, sigur hon.

Í løtuni verður nógv granskað í lívfrøðiligum heilivági, sum kann fáa stóran týðning fyri móguleikarar at viðgera psoriasis og aðrar autoimmun sjúkur.

- Hetta er heilivágur, ið bert rakar ávísar kyknur og tí ikki skaðar immunverjuna. Í framtíðini verður tað helst so, at tað verða ílegurnar hjá tí einstaka, ið verða avgerandi fyri, hvønn heilivág hann ella hon skal hava, sigur hon.

Lívfrøðiligur heilivágur verður enn bert givin í serligum førum, tí royndirnar við heilivágnum eru avmarkaðar, og heilivágurin er ógvuliga dýrur.

- Tað er eingin ivi um, at í framtíðini fara vit at kunna viðgera hesar sjúkur betur, og tað er eisini tað, sum ger tað so áhugavert at granska í einari sjúku sum psoriasis, sigur Ester.